

Normativitat, (re)estandardització i glotopolítica

Noves mirades
des de la sociolingüística catalana

Miquel Àngel Pradilla Cardona

PUV

NORMATIVITAT,
(RE)ESTANDARDITZACIÓ
I GLOTOPOLÍTICA

NOVES MIRADES
DES DE LA SOCIOLINGÜÍSTICA CATALANA

NORMATIVITAT,
(RE)ESTANDARDITZACIÓ
I GLOTOPOLÍTICA

NOVES MIRADES
DES DE LA SOCIOLINGÜÍSTICA CATALANA

Miquel Àngel Pradilla Cardona

BIBLIOTECA
LINGÜÍSTICA CATALANA

36

Direcció

Antoni Ferrando Francés
Ángel López García

Comitè científic

Germà Colón (Universitat de Basilea, Suïssa)
Joseph Gulsoy (Universitat de Toronto, Canadà)
Philip Rasico (Universitat de Vanderbilt, Estats Units d'Amèrica)
Beatrice Schmid (Universitat de Basilea, Suïssa)
Max W. Wheeler (Universitat de Sussex, Gran Bretanya)

*Aquesta publicació no pot ser reproduïda, ni totalment ni parcialment, ni enregistrada en,
o transmesa per, un sistema de recuperació d'informació, en cap forma ni per cap mitjà,
sia fotomecànic, fotoquímic, electrònic, per fotocòpia o per qualsevol altre,
sense el permís previ de l'editorial.*

© Miquel Àngel Pradilla Cardona, 2024
© D'aquesta edició: Universitat de València, 2024

Coordinació editorial: Maite Simón

Maquetació i disseny interior: Inmaculada Mesa

Correcció editorial: Elvira Iñigo

Coberta

Disseny: Maite Simón

Tractament gràfic: Celso Hernández de la Figuera

ISBN: 978-84-1118-295-9 (paper)

ISBN: 978-84-1118-296-6 (ePub)

ISBN: 978-84-1118-297-3 (PDF)

Edició digital

A la Sira i la Neus, les ninetes dels meus ulls

Als meus pares, in memoriam

ÍNDIX

PRÒLEG, per Georg Kremnitz	13
INTRODUCCIÓ	19

I.

QÜESTIONS EPISTEMOLÒGIQUES

1. L'ESTANDARDITZACIÓ LINGÜÍSTICA:	
LA DINAMICITAT D'UN CONCEPTE CALIDOSCÒPIC	27
1. <i>Estàndard</i> , un terme de significació dinàmica	27
2. Norma i variació lingüístiques	28
3. Vigència i avaluació crítica del model d'Einar Haugen	31
4. Normativitat i estandardització en l'entorn sociològic de la modernitat	35
5. Nous desenvolupaments: desestandardització i demotització.	40
6. Ideologies de l'autoritat lingüística: anonim i autenticitat.	43
Bibliografia de referència.....	49
2. L'ESTANDARDITZACIÓ DE LES LLENGÜES MINORITZADES:	
EL REPTE DE LA TRIA DEL MODEL.....	55
1. Llengües minoritàries i llengües minoritzades	56
2. Ideologies de l'homogeneïtat i l'heterogeneïtat	61
3. L'estandardització de les llengües minoritzades	68
4. La tria del model.....	72
Bibliografia de referència.....	75

3. DIASISTEMATICITAT <i>VS.</i> PLURICENTRISME. UNA APROXIMACIÓ A LA LINGÜÍSTICA DE LES VARIETATS ALEMANYA	81
1. Introducció.....	81
2. La lingüística de les varietats alemanya	84
2.1 La petjada estructuralista en la lingüística de les varietats	84
2.2 La immediatesa i la distància comunicativa de la variació lingüística: la variació concepcional o situacional	87
3. Diasistematicitat <i>vs.</i> pluricentrisme.....	93
4. Corol·lari	98
Bibliografia de referència.....	101

II.

EL PROCÉS D'ESTANDARDITZACIÓ
DE LA LLENGUA CATALANA

4. REFLEXIONS SOBRE EL PROCÉS D'ESTANDARDITZACIÓ DE LA LLENGUA CATALANA: DE POLANCO (1984) A L'ACTUALITAT	107
1. El marc sociolingüístic.....	108
2. Definició i evolució del model.....	117
3. El debat contemporani	130
Bibliografia de referència.....	142
5. COMUNICACIÓ <i>VS.</i> DEMARCACIÓ. LA GESTIÓ DE LA VARIACIÓ LINGÜÍSTICA EN LA VARIETAT FORMAL DE LA LLENGUA CATALANA	149
1. Introducció	150
2. La categorització de la variació lingüística.....	152
3. El procés d'estandardització de la llengua catalana.....	158
3.1 L'estandardització de les llengües subordinades	158
3.2 L'establiment de la norma	165
4. Comunitat lingüística i model referencial.....	169
4.1 Consideracions preliminars	169
4.2 Els factors simbólicoactitudinals. El protagonisme contemporani del criteri de <i>la consciència dels parlants</i>	171
4.3 El factor interaccional. El valor comunicatiu de les llengües	175
5. Corol·lari	180
Bibliografia de referència.....	183

6. L'ESTANDARDITZACIÓ DE LA LLENGUA CATALANA:	
LA MODELITZACIÓ DE LA VARIETAT FORMAL A L'ENSENYAMENT	187
1. Introducció.....	188
2. Consideracions preliminars	189
2.1 La comunitat lingüística: l'altra cara de la moneda de l'establiment d'un model formal.....	189
2.2 La condició de llengua minoritzada i el tractament sin- gular que requereixen els processos d'estandardització de les llengües subordinades.....	190
2.3 Els nous factors contemporanis de la comunicació: la societat xarxa i la consegüent desterritorialització de la comunitat lingüística	192
2.4 Els nous parlants, un nou focus d'atenció a l'hora d'es- tablir l'itinerari d'assoliment de la varietat formal	193
3. Teories gramaticals i ensenyament de llengües.....	194
3.1 Norma i variació en els corrents lingüístics contempo- ranis.....	194
3.2 Els enfocaments comunicatius: una aproximació a la seua didàctica	197
4. El procés d'estandardització de la llengua catalana	200
5. A manera de conclusió	204
Bibliografia de referència.....	205
7. L'UNIVERS CALIDOSCÒPIC DE LA SOCIOLINGÜÍSTICA	
DE LA VARIACIÓ EN L'ÀMBIT DE LA LLENGUA CATALANA	207
1. La «socialització» de la lingüística.....	207
2. La sociolingüística de la variació	210
3. Els treballs sobre fenòmens variables de la llengua catalana	212
3.1 L'ortodòxia variacionista: el vèrtex sociolingüístic	212
3.1.1 Estudis sobre fenòmens variables.....	213
3.1.2 Consideracions teoricometodològiques.....	216
3.2 La presència del variacionisme en els vèrtexs històric, pragmàtic i geolingüístic.....	218
3.2.1 El vèrtex històric.....	218
3.2.2 El vèrtex pragmàtic.....	219
3.2.3 El vèrtex geolingüístic	221
4. Conclusions	223
Bibliografia de referència.....	224

III.

IDENTITAT LINGÜÍSTICA I ESTANDARDITZACIÓ

8. IDENTITAT LINGÜÍSTICA I ESTANDARDITZACIÓ. ELS CAMINS SINUOSOS CAP A LA MODELITZACIÓ DE LA VARIETAT FORMAL VALENCIANA	233
1. Introducció.....	233
2. L'estandardització de les llengües subordinades.....	235
3. El cas valencià	237
3.1 Dinàmica glotopolítica	237
3.2 Els models lingüístics en competència al País Valencià	240
3.2.1 Els pols extrems: model secessionista vs. model català.....	240
3.2.2 El debat contemporani: model <i>autonomista</i> vs. model <i>convergent</i>	242
4. Epíleg: a la recerca d'una <i>comunitat comunicativa</i>	249
Bibliografia de referència.....	250
9. DE FRONTERES ADMINISTRATIVES I LÍMITS GEOLECTALS. LA CRUÏLLA LINGÜÍSTICA VALENCIANOCATALANA (I ARAGONESA)	255
1. Introducció	255
2. Estatus dialectal de la cruïlla valencianocatalana (i arago- nesa). Perspectiva dialectològica i geolingüística	257
3. Consideracions des de la sociolingüística.....	263
4. La varietat estàndard: per un model formal tortosí trans- fronterer	265
Bibliografia de referència.....	271

IV.

EL DIASISTEMA LUSO-BRASILER

10. LA GESTIÓ NORMATIVA DE LA LLENGUA PORTUGUESA. APROXIMACIÓ GLOPOLÍTICA.....	277
1. Introducció	277
2. Portugal: la nostàlgia de l'imperi	278
3. El Brasil: un gegant amb peus de fang.....	281
4. Lusofonia: utopia o quimera?.....	285
5. La gestió normativa.....	290
6. Conclusions	293
Bibliografia de referència	295

PRÒLEG

En el present llibre, Miquel Àngel Pradilla aborda una qüestió important, la redefinició contemporània de la normativa de la llengua catalana. Hi explora un possible horitzó pluricèntric que substituiria el monocentrisme clàssic. Una proposta, la tradicional, que, convé dir-ho, ja contenia elements del pluricentrisme. La dialèctica monocentrisme-pluricentrisme és ben present en els textos del llibre, d'una manera directa o indirecta. No hi proposa una solució ben delimitada, però apunta una direcció, tot alertant dels avantatges i dels riscos de les possibles opcions. Amb aquestes reflexions l'autor s'incardina en el moviment, força actiu, de la sociolingüística normativa actual. Una nova mirada condicionada, segons la meua opinió, per nous desenvolupaments que voldria esbossar sumàriament en aquestes ratlles d'introducció que l'autor m'ha demanat tan amablement.

Les esmentades evolucions, ben interrelacionades entre elles, responen almenys a dues circumstàncies noves: la primera, als canvis recents de les condicions de la comunicació; la segona, a les noves orientacions dels especialistes que s'ocupen de l'elaboració i la consolidació de les varietats referencials.

Les condicions de la comunicació han canviat i continuaran canviant essencialment per dues raons. La globalització, que ja va tenir els seus primers efectes en temps prehistòrics, s'ha intensificat d'una manera extraordinària des dels inicis de la primera revolució industrial. Aquest nou context requereix noves formes de comunicació, especialment per a les situacions de distància. Això provoca que les funcions de les llengües també canviïn. L'extensió de la comunicació moltes vegades s'acompanya d'una demarcació més intensa, amb la voluntat d'establir diferències amb les altres varietats. D'altra banda, una part d'aquesta revolució descansa en les innovacions comunicatives recents, que multipliquen les opcions dels usuaris. Jürgen Habermas fins i tot ens parla d'una «tercera revolució comunicativa». La primera fou la invenció de l'escriptura, que

va possibilitar la preservació i el desplaçament de la paraula. La segona va anar de la mà de l'aparició de la impremta, que va convertir tota la humanitat en lectora potencial. I la tercera la protagonitzen els «nous mitjans», que empoderen tota la ciutadania com a nous «autors potencials».¹ En un cert sentit es tracta d'una mena de «democratització» de la comunicació, que permet que tothom pugui fer públiques les seves opinions. Val a dir que aquesta revolució tot just ha començat i, com adverteix Habermas, encara falta molt de temps perquè es consolidi. Amb tot, aquesta revolució implica molts canvis en la utilització de les llengües (Miquel Àngel Pradilla parla d'aquesta qüestió a diferents indrets del llibre) i sobretot comença a definir el paper que certes llengües poden jugar d'ara endavant. En aquest pròleg no em puc entretenir a detallar els canvis que s'estan produint –comunicatius, socials, humans, etc.–, canvis que en realitat encara no comprenem. D'altra banda, no és necessari insistir en la constatació que aquest canvi fonamental de les condicions de la comunicació porta riscos considerables per a la humanitat.

Un altre canvi important –vinculat d'alguna manera al que acabem d'apuntar– concerneix a les bases per a normativitzar les llengües, per a la creació de varietats de referència. Sabem que inicialment les llengües regulades foren poques: a l'espai europeu, el grec i més tard el llatí. Durant tota l'edat mitjana, el llatí, sostingut per l'Església catòlica i l'Imperi, fou l'única llengua normativitzada que coneixia l'Europa occidental. El primer assaig d'escapar d'aquest domini, el de l'occità medieval, fracassà per les circumstàncies històriques del moment: al segle XIII, el resultat de la «croada albigea» va deixar la llengua sense una estructura de poder autòctona que li donés suport. Tot seguit, amb el Renaixement, comença una nova etapa. Serà al voltant dels segles XV i XVI (a Castella es dona amb una certa anticipació), quan uns monarques qüestionen la preeminència de l'Imperi. Així, a poc a poc, l'ús oficial del llatí es va anar reemplaçant pel de les diferents llengües que emergien en els seus àmbits territorials. Aquestes noves llengües requerien una «elaboració» (aquesta és la significació del terme *Ausbau*, proposat per Heinz Kloss) per tal de poder complir amb les necessitats comunicatives que fins ara havien estat reservades al llatí. Atès que totes aquestes noves formes de

1. Jürgen Habermas (2020): «Moralischer Universalismus in Zeiten politischer Regression. Jürgen Habermas im Gespräch über die Gegenwart und sein Lebenswerk», *Leviathan*, Berliner Zeitschrift für Sozialwissenschaft, vol. 38, pp. 7-28 [26-27].

referència van néixer als centres de poder del moment, totes solien adoptar els hàbits comunicatius de les corts com a fonament de les normativitzacions. En conseqüència, esdevenen llengües monocèntriques (una excepció notable seria l'elaboració de la normativa de l'alemany, condicionada per la complexitat de la construcció de l'Imperi). A més, com els responsables de les noves regulacions lingüístiques en general eren dipositaris d'un saber normatiu limitat i les possibilitats de comparació eren escasses, aquestes normes (com ara l'anglesa o la francesa) presentaven una caracterització (socio)lingüística força deficitària. Es tracta de normatives que ja apuntaven a la necessitat d'unes reformes que en alguns casos encara no s'han fet efectives a dia d'avui.

Dos esdeveniments canviaran ben aviat la situació: la invenció de la impremta i la reforma luterana. La primera posa a l'abast de la gent textos de tota mena i la segona impulsa la població a llegir els textos bíblics. A partir d'aquest moment, els editors tindran un doble interès: patrocinaran la utilització de les llengües veritablement parlades en detriment del llatí i donaran suport a l'elaboració de normatives que possibilitin la conformació del màxim nombre de lectors (i compradors) dels seus productes. Això, a llarg termini, tindrà conseqüències importants en la definició de la normativitat.

A finals del segle XVIII, amb el naixement del nacionalisme modern, s'inicia una nova etapa. Aquesta vindrà marcada per l'inici d'un moviment que s'inscriu en l'anomenada «primavera dels pobles», un nou context en què, dit curt, els pobles puguin guanyar la independència política (o si més no, cultural). Les reivindicacions d'aquest moviment contenen un element lingüístic: s'aspira a l'assoliment de la plenitud de les llengües d'aquests pobles, unes llengües que haurien de satisfer les mateixes funcions de les llengües dominants ungides de poder. Alhora, els codificadors d'aquestes llengües –moltes vegades gent del poble que se senten solidaris amb ell– volen que la imatge normativa s'assembli a la varietat de la llengua que empren quotidianament. Consideren que d'aquesta semblança depèn (almenys en part) l'acceptació. Aquesta exigència, però, serà difícil de complir: la multiplicitat de funcions comunicatives que la llengua formal ha de satisfer sempre ocasiona una diferenciació amb la llengua de tothom i de tots els dies. Tanmateix, moltes vegades l'entusiasme nacional ha obviat aquesta consideració.

En general, aquestes normatives elaborades durant el segle XIX són de bona qualitat. La majoria constitueixen la base on recolza la varietat referencial quan els seus locutors transiten per la comunicació formal.

La normativa proposada per Pompeu Fabra per a la llengua catalana en constitueix un dels millors exemples. Ara bé, convé no oblidar que aquestes varietats referencials, en general, almenys en part s'inspiren en les normatives de les llengües dominants del seu temps: són també monocèntriques i fins a un cert punt elitistes (generalment, quan volen referir-se a la varietat formal, solen recórrer al sintagma «llengua literària», cosa que deixa al descobert la ideologia lingüística que traspuen). Com ja he apuntat, els pobles que accedeixen a l'autonomia cultural, en els inicis assumeixen aquesta limitació, de manera que les esmentades normatives funcionen de manera satisfactòria, tant que els parlants incorporen els postulats de la ideologia nacional.

Els canvis a què he al·ludit també tenen conseqüències en les llengües dominants: la descolonització (moltes vegades únicament formal), la globalització creixent i la democratització de les societats fan emergir noves qüestions sobre la normativitat. Les primeres llengües afectades per aquest problema són les llengües de la colonització que es parlen en països diversos, després de les independències formals (el castellà, l'anglès i el francès, per exemple). Mentre que en les excolònies espanyoles i franceses, hom assaja de mantenir la normativa del país colonitzador, el món anglòfon accepta més ràpidament la incorporació de diferències en la normativa. Heinz Kloss, que Miquel Àngel Pradilla cita profusament en el llibre, va ser el primer a parlar de llengües «pluricèntriques». Sota aquesta denominació s'aixopluguen les llengües que tenen diversos centres formals i oficials de normativització. Aquesta serà a grans trets la definició que es generalitzarà més tard, quan el lingüista australià Michael Clyne la reprèn i la sistematitza a l'inici de la dècada dels anys noranta del segle passat. Clyne considera llengües pluricèntriques les que s'utilitzen en estats diferents amb normatives diferenciades, si més no en alguns punts. Aquesta és avui dia la definició més habitual del sintagma en qüestió.

El reconeixement d'aquestes diferències implica un nou posicionament de la lingüística prescriptiva, suposa un pas endavant en direcció a una democratització de la paraula. Alhora, és també el reconeixement d'una evidència bastant bàsica: cada llengua organitza la seva diversitat segons criteris diversos –Miquel Àngel Pradilla evoca la tríada de termes que va proposar Eugen Coseriu, això és, la variació diatòpica, diafàsica i diastràtica; i encara hi podríem afegir més diferenciació, sobretot la diamèsica. La gent utilitza tota la seva potencialitat comunicativa de manera diversificada i, així i tot, continua entenent-se. Això es feia i es fa amb

naturalitat; i una certa experiència és suficient perquè la comunicació reixi –en els límits del possible, òbviament, perquè la comunicació s’entén sempre en termes d’aproximació. Contràriament a les posicions del *Cours de linguistique générale* de Ferdinand de Saussure, la comprensió necessita sempre un esforç, un treball intel·lectual, i sempre ofereix un espai d’incertesa. El reconeixement d’una pluralitat de solucions en el marc normatiu és un pas en direcció a una simplificació de la comunicació, que al mateix temps torna a ser més segura. Naturalment, la consideració del factor comunicatiu requerirà una ponderació de la funció demarcativa de la llengua.

Per tot plegat, penso que les propostes de Miquel Àngel Pradilla van en la bona direcció: la d’una millora de les possibilitats d’expressió i de comprensió i al mateix temps d’una democratització de la paraula. Raonablement, algú pensarà que les solucions més simples podrien ser més eficaces, però la realitat no n’és, de simple, i cal acceptar-la amb tota la seva complexitat. Com es diu en alemany: el millor és sempre l’enemic del bo.

En aquest sentit desitjo que el llibre de Miquel Àngel Pradilla, ric i instructiu en tots els sentits de la paraula, tingui molts lectors que comprenguin i acceptin la complexitat de les seves reflexions!

GEORG KREMnitz
Oberwaltersdorf, 12 de maig de 2023

INTRODUCCIÓ

L'any 2015, qui signa aquests papers va publicar *La catalanofonia. Una comunitat del segle XXI a la recerca de la normalitat lingüística* (Institut d'Estudis Catalans). Més enllà de la nomenclatura amb què s'identificava la comunitat lingüística, el treball constituïa una veritable declaració d'intencions sobre el parer de l'autor en relació amb els criteris en què n'hauríem de fonamentar la consolidació. S'assumia, doncs, que érem davant d'un constructe que mostrava febleses importants. En destacaré un parell, la discrepància envers els valors simbòlics i actitudinals vinculats a la llengua i una interacció de baixa intensitat entre les parts del tot idiomàtic. La dialèctica entre els dos pols en litigi –la identitat i la comunicació– descansa en un marc de conflictivitat sociopolítica crònic. Un context on la llengua mostra una minorització general, amb una gradació d'anormalitat definida per situacions glotopolítiques dinàmiques i sovint divergents en les diferents comunitats de parla. En aquesta conjuntura és raonable pensar que l'estratègia a seguir hauria de prioritzar la potenciació de la interacció lingüística, això és, l'increment de la densitat comunicativa entre els diferents territoris, evitant alhora el conflicte identitari. Dit d'una altra manera, l'establiment d'una comunitat comunicativa –l'espai de comunicació tan reivindicat per Josep Gifreu– hauria de ser una comesa prioritària.

En l'assoliment d'aquesta comunitat anhelada soc del parer que la fesomia de la varietat estàndard de la llengua hauria d'estar en sintonia amb l'horitzó comunicatiu apuntat. Així, el model formal, construït des d'un espai de variació moderat que satisfés les demandes d'identitat d'un col·lectiu segmentat en diversos espais referencials, també hauria de garantir una comunicació òptima.

La creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua l'any 1998 va generar una situació d'incertesa. Les cauteles emanaven del fet que el pacte que la va impulsar s'activava en un entorn glotopolític contrari a

l'acció sinèrgica de l'àrea valenciana amb la resta de l'àmbit lingüístic. El tombant del mil·lenni inaugurava, doncs, una nova conjuntura que qüestionava el monocentrisme originari i propiciava l'entrada en el tauler normatiu d'una nova *auctoritas*. El pluricentrisme, ben assentat en una comunitat lingüística on conviuen models referencials de base diatòpica, ara emergeix institucionalment tot reclamant per a l'AVL la potestat normativa en territori valencià. Érem a l'inici d'una època de tensions soterrades i de recels mutus entre les institucions codificadores implicades. No en va el nou panorama normatiu col·lidia amb el mandat de l'Institut d'Estudis Catalans, l'entitat que s'havia ocupat en exclusiva de l'elaboració i la gestió de la codificació lingüística des de principis del segle XX, amb tot l'àmbit lingüístic com a referència.

Des de l'any 2015, en la planificació del corpus de la llengua catalana s'han succeït tota una sèrie d'esdeveniments, alguns especialment rellevants per a la nostra comesa. Un recolza en el canvi del context glotopolític que van propiciar les eleccions autonòmiques de 2015 al País Valencià. Després de vint anys de governs conservadors, una contraelit progressista assumia el poder amb una retòrica favorable a la rehabilitació de la llengua. I en aquesta nova tessitura, el 2016 es va produir la renovació d'un terç dels membres de l'AVL, ara ja pel mètode de cooptació interna. Amb el relleu esmentat, el perfil del gros dels acadèmics convidava a estar atents a un nou horitzó més integracionista que l'anterior. L'altra circumstància a posar en relleu és la publicació de la *Gramàtica de la llengua catalana* (2016) i l'*Ortografia catalana* (2017), dues obres que defineixen la nova orientació prescriptiva de l'IEC, una mirada renovada que aprofundeix en els pilars fundacionals de la composicionalitat i el polimorfisme. Sens dubte, el nou corpus normatiu proposat per a l'àmbit gramatogràfic ha permès reduir l'espai de discrepància que havia suscitat la publicació el 2006 de la *Gramàtica normativa valenciana*. A hores d'ara, resta pendent l'harmonització de l'àmbit lèxic, actualment el focus de dissensió més actiu.

D'aquesta manera els darrers anys hem assistit a l'inici d'un període de diàleg col·laboratiu que ha permès la signatura, el 7 de juliol de 2020, d'un protocol d'actuació que explicita la voluntat de cooperació de l'IEC, l'AVL i la Comissió Tècnica d'Assessorament Lingüístic de la Universitat de les Illes Balears en l'establiment d'un model de llengua comú, unitari i a la vegada respectuós amb la variació geogràfica de la llengua. En aquest nou marc de cooperació no és sobrer ressenyar la incorporació valenciana de les novetats de l'*Ortografia catalana* (2017) de l'IEC

mitjançant dos acords normatius elaborats per l'AVL (Acord 31/2018 i Acord 22/2021).

La dinàmica glotopolítica, com s'ha vist, és ben present en la gestió de la norma de la llengua catalana. Una gestió que avança cap a l'auto-nomitació de centres codificadors. Així, després d'un llarg període de discrepàncies, el 10 d'abril de 2018 es va aprovar la constitució dels dos instituts que conformen l'Acadèmia Aragonesa de la Llengua, l'Institut de l'Aragonès i l'Institut Aragonès del Català. Amb el nomenament dels càrrecs electes el setembre de 2022, una tercera institució s'incorpora en la definició de la normativitat del català. Ho ha fet de la mà d'un context polític que ha possibilitat la irrupció d'una institució inactiva des de 2013 (Llei de llengües d'Aragó).

A partir de la crònica apressada de les línies precedents, el sofert lector ja deu estar convençut que els processos d'estandardització de les llengües, especialment de les que s'etiqueten com a minoritzades, recolzen en una confrontació ideològica on el desacord pot tenir conseqüències greus, no solament en l'establiment d'una varietat formal comuna, també en la mateixa viabilitat de la llengua. El cas de la llengua catalana n'és un exemple diàfan. Així, els horitzons de normalitat dels diferents territoris administratius es conformen en funció de les elits que temporalment ostenten el poder. En aquestes circumstàncies es previsible que allò que ahir ens era favorable, demà pugui constituir un veritable entrebanc.

El llibre que el lector té a les mans és el resultat de l'atenció que l'autor ha dedicat a la reflexió sobre la comunitat lingüística. En aquesta ocasió el focus s'ha posat en la planificació del corpus. Tanmateix, la planificació de l'estatus hi és ben present. «L'agenda de l'estatus en la planificació del corpus», en deia Joshua Fishman en un article de referència, això és, tota intervenció en l'estructura de la llengua imagina un determinat horitzó funcional (Fishman, 2001).

El despertar de la ideologia i del multilingüisme són dues novetats dels estudis sobre l'estandardització lingüística des del tombant del mil·lenni. Una ullada a l'actual món de les llengües ens porta a constatar l'aparició de nous règims de normativitat. Es tracta de propostes que no defugen la dimensió sociopolítica de l'estandardització, que reivindiquen l'empoderament de grups socials (i fins i tot del mateix individu) al marge de les elits i que assumeixen la presència d'altres llengües en uns entorns comunicatius de més complexitat. Susan Gal (2006) parla d'indicadors de canvi en un món on la teoria de l'estandardització continua tenint una vigència destacadíssima. Els nous plantejaments ens arriben en

el context sociològic de la postmodernitat i serà fonamental avaluar-ne l'adequació abans de projectar-los sobre ecosistemes de gran feblesa funcional com els que ofereixen les llengües minoritzades.

La pandèmia viscuda per la humanitat ha estat, certament, un període d'inafausta memòria. Així i tot, de grat o a la força, el recolliment instaurat ha tingut molt a veure amb l'elaboració del gros d'aquesta publicació. Qui signa aquests papers va disposar de la pau necessària per fer una capbussada profunda en la bibliografia internacional sobre el tema que ens ocupa. Una lectura que el va impulsar a posar negre sobre blanc tot de reflexions, elaborades a partir de la redacció d'articles singulars però amb un denominador comú, l'estandardització de les llengües en general i de la catalana en particular. Aquesta manera de confeccionar el llibre ha ocasionat la presència reiterada de tot un seguit d'informacions i reflexions que formen part del relat central d'aquest assaig d'interpretació de l'estat de la normativitat de la llengua catalana. Confio que l'amable lector no m'ho tinga (massa) en compte.

Les persones interessades hi trobaran abordatges sobre qüestions epistemològiques, com el mateix concepte d'estandardització lingüística (cap. 1), el debat sobre la modelització de les llengües minoritzades (cap. 2) i la proposta de gestió variacional de la lingüística de les varietats alemanya (cap. 3). El procés d'estandardització de la llengua catalana, sempre entès en la dimensió reticular de la formulació d'Einar Haugen (1987), el trobarem en articles diversos: en podem seguir l'itinerari des del treball seminal de Polanco (1984) fins a l'actualitat (cap. 4), ens endinsarem en el duet comunicació-demarcació a l'hora de modular la variació en la varietat formal (cap. 5), centrarem la nostra mirada en un dels àmbits de difusió fonamentals, el de l'ensenyament (cap. 6) i inventariarem la recerca portada a terme des de la sociolingüística de la variació (cap. 7). Quant a les demandes d'identitat en la varietat formal, posarem a prova el concepte de comunitat de parla, tot referint-nos a dos espais conformats l'un a partir de l'adscripció administrativa (el valencià) (cap. 8) i l'altre des de la filiació diatòpica (el tortosí) (cap. 9). Clou el llibre un treball sobre la normativitat en el diasistema lingüístic luso-brasil·ler, una aproximació que ens informa sobre la complexitat i la dinamicitat d'un espai lingüístic que ja ha viscut l'emancipació de la varietat matriu, el gallec, constituïda en una nova llengua per elaboració (cap. 10).

No vull deixar passar l'ocasió sense regraciar diverses persones que m'han aportat coneixements molt valuosos al llarg del meu creixement

intel·lectual. L'estimat romanista alemany Georg Kremnitz n'és una. Ens vam conèixer en un viatge convuls des de l'aeroport de Barcelona a Tarragona, ciutat on l'eminent professor havia d'impartir una de les ponències del I Col·loqui Internacional «La lingüística de Pompeu Fabra». Això va ser un desembre de l'any 1998. Vint-i-cinc anys després puc vantar-me de compartir-hi una amistat sincera, bastida en trobades acadèmiques (i lúdiques) sovintejades a Viena i Payerbach. Per a l'avinentsa que ens ocupa m'ha fet l'honor d'obrir el llibre amb un pròleg que l'enriqueix. Gratitud eterna. Isidor Marí n'és una altra. Del seu mestratge vull destacar la mirada lúcida, sempre ben fonamentada, en les dues dimensions de la planificació lingüística implicades en l'elaboració de les pàgines que segueixen, la del corpus i la de l'estatus. Els comentaris que m'ha fet sobre diversos capítols del llibre sens dubte n'han millorat la formulació final.

També voldria tenir unes paraules de reconeixement cap als membres d'un grup no institucionalitzat amb els quals vaig iniciar el meu camí cap a l'estudi de l'estandardologia comparada de les llengües de l'Estat. Són Carla Amorós-Negre, Joan Costa-Carreras, Henrique Monteagudo i Miren Azcarate. Al seu costat he après moltes coses sobre les llengües que ens envolten. I, finalment, vull fer esment als membres de la Comissió d'Estandardització de la Secció Filològica de l'IEC, bons amics i grans professionals amb qui durant força anys he compartit les dèries que aquest llibre transmet.

Finalment, és de justícia referenciar el projecte atorgat per la Secretaria Científica de l'IEC, *La gestió normativa en contextos politicoadministratius sociolingüísticament complexos* (PRO2019-S04-PRADILLA), sota l'aixopluc del qual he elaborat una part dels articles que constitueixen la base del llibre.

Aquesta publicació s'ha fet amb la voluntat honesta de participar, si més no discursivament, en la complexa tasca de definir les grans línies programàtiques d'un procés d'estandardització que afronte de manera adequada la comunicació formal de la llengua catalana. Soc conscient que la comesa no serà fàcil: en entorns de conflictivitat, la manca de consens és una constant. Així, a la complexitat de la situació s'hi sol afegir la impossibilitat de capgirar-la des de la unitat d'acció dels agents implicats. Caldria prendre consciència, doncs, que el consens o la dissensió tenen conseqüències en la mateixa revitalització d'una llengua que no hauria de renunciar a assolir la normalitat cobejada.

Bibliografia de referència

- FISHMAN, Joshua A. (2001): «L'agenda de l'estatus en la planificació del corpus», dins Xabier Erize (ed.), *Llengua i identitat*, Alzira, Bromera, pp. 265-277.
- GAL, Susan (2006): «Contradictions of Standard Language in Europe: Implications for the Study of Practices and Publics», *Social Anthropology*, 14(2), pp. 163-181.
- HAUGEN, Einar (1987): *Blessings of Babel. Bilingualism and Language Planning. Problems and Pleasures*, Berlín / Nova York / Amsterdam, Mouton de Gruyter.
- POLANCO, Lluís (1984): «La normativa al País Valencià. Problemàtica i perspectives», dins M. Teresa Cabré i altres (eds.), *Problemàtica de la normativa del català. Actes de les Primeres Jornades d'Estudi de la Llengua Normativa*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 107-146.

9 788411 182959

BIBLIOTECA LINGÜÍSTICA CATALANA

El despertar de la ideologia i del multilingüisme són dues novetats dels estudis sobre l'estandardització lingüística des del tombant del mil·lenni. Una ullada món de les llengües actual ens porta a constatar l'aparició de nous règims de normativitat. Es tracta de propostes que no defugen la dimensió sociopolítica de l'estandardització, que reivindiquen l'empoderament de grups socials (i fins i tot del mateix individu) al marge de les elits, alhora que assumeixen la presència d'altres llengües en uns entorns comunicatius de més complexitat. S'observen indicadors de canvi en un món on la teoria de l'estandardització continua tenint una vigència destacadíssima. Els nous plantejaments ens arriben en el context sociològic de la postmodernitat. Serà fonamental, doncs, avaluar-ne l'adequació abans de projectar-los sobre ecosistemes de gran feblesa funcional com els que ofereixen les llengües minoritzades, una condició que en graus diversos caracteritza la constel·lació de comunitats de parla que conforma la llengua catalana.